

לימא הברייתא שאומרת שממעטים גזול בית ולא חנכו, שאינו שב מעורכי מלחמה, דלא כרבי יוסי הגלילי שבמשנה לקמן (מד, א).

דאי היתה סוברת הברייתא כרבי יוסי הגלילי,

הא אמר רבי יוסי הגלילי: (דברים כ, ח) "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו" — זה המתירא מעבירות שבידו מג-ב שחוזר לביתו,

וכיון שלומדים מ"רך הלבב" שגזולן חוזר לביתו, אם כן אין צריך את "ולא חנכו" בשביל למעט את הגזול בית שאינו שב מחמת שלא חנכו, שהרי הוא צריך לשוב מחמת הגזילה שבידו.

ומתצינן: אפילו תימא שהברייתא סוברת כרבי יוסי הגלילי,

שגם לפי רבי יוסי הגלילי יש אופן שגזול בית יוצא למלחמה ואינו חוזר מחמת שגזול, כגון דהגזולן עבד תשובה ויהבי דמי [ושילם את דמי הבית] לנגזל,

שבכהי גוונא, לא נכלל בכלל "רך הלבב", שכבר עשה תשובה, ובאופן זה צריך את המיעוט של "ולא חנכו", למעט אותו שאינו חוזר מעורכי המלחמה מחמת שלא חנך את הבית.

ומקשינן: אי הכי, אם מדובר בגזולן שעשה

בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות שחוזר אם לא חנכם

תלמוד לומר: "אשר בנה בית" ולא כתוב "אשר בית בנה" משמע שבא לרבות כל בית מכל מקום ואפילו בית תבן וכו'.

יכול שאני מרבה מ"בנה" אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת שהם סוגי בנין שאינם ראויים לדירה,

תלמוד לומר: "בית" שממעט כל בנין שאינו כמו בית,

מה בית הוא ראוי לדירה, אף כל הראוי לדירה בכלל בית, כגון בית התבן וכו',

אבל הבונה בית שער, אכסדרה ומרפסת, שעשויים לדריסת רגל ולא ראויים לדור בהם, אינם בכלל "מי האיש אשר בנה בית"

רבי אליעזר בן יעקב אומר: "בית" הכוונה כמשמעו, בית ממש, שמיועד למגורים, וממעט אפילו בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות, שאמנם ראויים לדירה, אבל אינם מיועדים לכך.

בהמשך הפסוק כתוב "ולא חנכו" ויכל להיות כתוב "ולא חנך",

דורשת מכך הברייתא מיעוט, "ולא חנכו" לזה ולא לאחר, פרט לגזולן שגזל בית ולא חנכו, שאינו שב מעורכי מלחמה.

עד כאן דברי הברייתא;

כהן מדבר וכהן משמיע וכן שוטר מדבר ושוטר משמיע, נמצא שכהן ושוטר הם מיותרים לומר שהמשמיע הוא כהן אחר ושוטר אחר.

שאותו שמשמיע לא היה אותו שמדבר, וכן הוא במאירי. ופירש בלחם משנה שם, שהרמב"ם דייק כן מדלא אמרו בברייתא כהן מדבר ומשמיע וכן שוטר מדבר ומשמיע, אלא אמרו

תלמוד לומר: "כרם" שממעט נטיעות שאינם דומים לכרם, וארבע נטיעות אינו דומה לכרם אפילו אם הנטיעות הן עצי פרי, לפי שהפחות שבכרמים הוא חמש גפנים.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: "כרם" הכוונה כמשמעו כרם ממש, וממעט אפילו נטיעה של שאר עצי פרי הדומה לכרם,

בהמשך הפסוק כתוב "ולא חיללו" ויכל להיות כתוב "ולא חילל",

דורשת מכך הברייתא מיעוט, "ולא חיללו" פרט למבריק — שכופף זמורה של גפן לתוך האדמה ומוציא ראשה מצד אחר, כדי שתכה שם שרשים ותצמח כגפן מיוחדת בפני עצמה, ולמרכיב — שתוחב ענף רך מאילן אחד לתוך נקב שנוקב באילן אחר, (ומותר לישראל להרכיב, אם הענף הוא ממין העץ, אפילו אם זה פירותיו דקין וזה פירותיו גסין. רש"י)

שעל נטיעות אילו אינו חוזר מעורכי המלחמה.

עד כאן דברי הברייתא;

ומקשינן: כיצד ממעטת הברייתא מ"ולא חיללו" מבריק ומרכיב, והא אגן תנן במשנתינו שאחד הנוטע ואחד המבריק ואחד המרכיב, חוזר לחללו כרמו.

ומתריך: אמר רבי זירא אמר רב חסדא: לא קשיא,

כאן בברייתא שממעטת מרכיב ומבריק מ"ולא חיללו", מדובר בהרכבת איפור⁽¹⁸⁾, כגון שהרכיב מין בשאינו מינו, ובהברכת

תשובה ושילם לנגזל עבור הבית, מדוע ממעטים אותו מ"ולא חנכו", והא הוה ליה כמו לוקח שחוזר אם לא חנך את הבית שקנה, וליהדר [שיחזור] אם לא חנך את הבית,

ומתצינן: כיון דמעיקרא [שמתחילה] בתורת גזילה אתא [בא הבית] לידיה, אפילו שאחר כך שילם עליו, לא חוזר מהמלחמה בשביל לחנוך אותו:

שנינו במשנה: (דברים כ, ו) "ומי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו בו":

תנו רבנן בברייתא:

"אשר נטע" — אין לי אלא נטע ולא חילל, שחוזר מעורכי המלחמה, אבל אם לקח וירש וניתן לו כרם במתנה ולא חילל, מניין שגם הם בכלל "נטע"

תלמוד לומר: "ומי האיש אשר נטע כרם" ש"ומי האיש" מיותר לרבות גם מי שלא נטע את הכרם שלו, אלא קיבלו מאחר שנטעו.

ואין לי ללמוד מהפסוק, אלא איש שיש לו כרם מניין לרבות, גם מי שיש לו חמשה אילני מאכל הנוטעים בצורה של כרם, שחוזר כדי לחללם ואפילו שנטע עצי פרי משאר מינין — שהיה כל עץ ממין שונה.

תלמוד לומר: "אשר נטע כרם" ולא כתוב "אשר כרם נטע" משמע שבא לרבות גם נטיעות שאינם של כרם,

יכול שאני מרבה מ"נטע" גם הנוטע ארבעה אילני מאכל וחמשה אילני סרק שאין להם דין כרם,

18. התוספות הרא"ש תמה, מדוע לא הקשו בגמרא, לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאמר

מהמלחמה בשביל לחלל את ההרכבה, תיפוק ליה דבעי מיהדר [שצריך לחזור], גם לולא הענף שהרכיב, משום ילדה ראשונה [הנטיעה עצמה], שהיא עדיין ילדה וחייבת בחילול,

אלא, צריך לומר שהמשנה באה לרבות הרכבה, שהרכיב ענף של ילדה [צעירה החייבת בחילול], בנטיעה זקינה [שאינה חייבת בחילול], שחוזר מהמלחמה בשביל חילול ההרכבה.

ומקשינן: וכי הרכבה זו חייבת בחילול, והאמר רבי אבהו: ענף ילדה (20) שפיככה [שחיברה] בנטיעה זקינה, בטלה הילדה בזקינה ואין בה דין ערלה (21), ואין בה דין חילול רבעי,

איסור, כגון שהכריך ענף של אילן לתוך ירק והרכיבו בו (19),

כאן במשנה שמרבה מרכיב ומכריך שהוא בכלל הנוטע כרם, מדובר בהרכבת היתר ובהברכת היתר.

והוינן בה: האי הרכבת היתר, שהעמיד בה רב חסדא את המשנה, שחוזר בשביל חילול ההרכבה היכי דמי?

אילימא [אם נאמר] שמדובר, שהרכיב ענף של נטיעה ילדה [צעירה] בנטיעה ילדה [צעירה], שעדיין לא מלאו לה ארבע שנים, וחייבת בחילול,

אם כן מדוע צריכה המשנה לרבות שחוזר

שצמחה ולא ניתקו אותה מהנטיעה הזקינה, שבאופן זה פטורה מערלה ורבעי, ולכן אינו חוזר עליה מעורכי המלחמה, והמשנה שמרבה הברכה, מדברת באופן שניתקו אותה מהנטיעה הזקינה, שחייבת בערלה ורבעי, ולכן חוזר עליה מעורכי המלחמה.

20. הר"ן בנדרים (נז, ב) פירש שמדובר בענף ילדה שלא עברו עליה ג' שנים.

אבל התוספות רא"ש והרש"י פירשו שמדובר אפילו ביחור של זקינה, כיון שברגע שעוקר את היחור מן האילן ומכריכו באילן אחר — נקראת ילדה, לפי שהרכבתו זהו נטיעתו, ולכן כל הרכבה צריכה להיות ערלה אם לא משום שבטלה בזקינה שהרכיבה בו. והטעם שהגמרא לא נקטה סתם יחור שסבכו בזקינה בטל, משום שבאופן זה לא היינו יודעים לענין מה בטל, אם לא היה מפרש בהדיא לענין ערלה.

21. התוספות במנחות (סט, ב ד"ה דאמר רב

"הירא ורך הלבב" — הירא מעבירות שבידו, כמו שהקשו לעיל לגבי גזלן.

ובמהרש"א בח"א תירץ על זה, שאפשר שהוא עצמו לא עשה איסור, כגון שהאריס שלו הרכיב מין בשאינו מינו.

אבל התוספות רא"ש תירץ, שלעיל גבי גזלן הקשו בגמרא מרבי יוסי הגלילי משום שהגמרא סברה שממעטים מ"ולא חנכו" גזלן באופן שהוא לא עשה תשובה, כיון שהתשובה מחוסרת מעשה, שצריך להשיב את הגזילה, ולכן הקשו בגמרא שכבר נתמעט לרבי יוסי הגלילי מ"הירא ורך הלבב". מה שאין כן כאן בהרכבת איסור, שאין התשובה מחוסרת מעשה, שהרי אינו צריך לעקור את מה שהרכיב, אלא הפירות מותרין כמבואר במסכת כלאים (פ"ח מ"א), ולכן פשוט לגמרא שצריך למעט הרכבת איסור גם לרבי יוסי הגלילי באופן שעשה תשובה.

19. כך ביאר הרש"ש, אבל המאירי ביאר, שהברייתא שממעט הברכה מדברת בהברכה

ומקשינן: מדוע בהרכיב בנטיעה העומדת לסייג ולקורות, ההרכבה חייבת בחילול,

ומאי שנא הרכבת ענף ילדה בנטיעה זקינה, שהדין דבטלה הענף לנטיעה הזקינה, ואינה חייבת בערלה, ואין בה דין רבעי,

ומאי שנא הרכבת ענף ילדה שמיועדת לפרי, בנטיעה ילדה שמיועדת לסייג ולקורות ופטורה מערלה ורבעי, שהדין דלא בטלה הענף לנטיעה וחייבת בערלה, ויש בה דין חילול.

ומתרינן: חלוק הרכיב ילדה בזקינה מהרכיב ילדה בילדה שניטעה לסייג ולקורות,

התם בהרכיב ילדה בזקינה, הילדה בטילה לנטיעה הזקינה, כיון שגם אי מימליך עלה [גם אם ישנה את דעתו] על הנטיעה, לאו בת מיהדר היא [אינו יכול לחזור ולשנות את דין הנטיעה על ידי מחשבה], שתהיה דינה כילדה.

מה שאין כן הכא בהרכיב ענף ילדה בנטיעה ילדה שנטעה לסייג ולקורות, שאי מימליך עלה [אם יחזור בן] בתוך שנות הערלה⁽²³⁾ לקיימה לפירות, בת מיהדר היא מועלת מחשבתו, לשנות את מטרת הנטיעה לפירות, ושוב חייבת הנטיעה בערלה ורבעי,

ומה שכתוב במסכת ערלה, שההרכבה חייבת בערלה, מדובר בענף שחיברו אותו לעץ צעיר שעדיין חייבת בערלה,

שהענף נעשה כמו העץ שנתחבר אליו, שזו היא נטיעתו.

ומתריך: אמר רבי ירמיה, לעולם משנתינו מדברת בהרכבת ילדה בילדה, שבאופן זה ההרכבה חייבת בחילול,

ומה שקשה, שגם בלא ההרכבה צריך לחזור מהמלחמה בשביל לחלל את הנטיעה הראשונה,

מדובר כגון דנטע להך קמייתא [שהוא נטע את העץ] בשביל לסייג⁽²²⁾ [גדר] — כגון: שהיתה פרצה בגדר שדהו, ונטע את הנטיעה בפרצה בשביל לסתום אותה ולקורות — לקצוץ ממנה קורות לכשתגדל, שבאופן זה האילן פטור מערלה ורבעי, ורק ההרכבה חייבת בחילול.

כמו דתנן במסכת ערלה (פ"א מ"א): הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה,

ומשנתינו מחדשת שגם באופן זה שרק ההרכבה חייבת בחילול, חוזר מהמלחמה בשביל החילול.

23. ברש"י מפורש שדוקא אם נמלך בתוך שנות הערלה, אבל אם נמלך בשנה רביעית אינו חייב ברבעי, וכן מפורש בחידושי רעק"א על משניות ערלה (פ"א מ"א) שאם לא חשב עליו לאכילה עד סוף שנה שלישית, אינו חייב ברבעי שאין דין רבעי בלא ערלה.

אבהו) כתבו שמדובר כאן שאין פירות על הענף שהרכיב, ולכן בטלה אותה ענף בזקינה לענין הפירות העתידיים להיות עליה, אבל אם יש בה פירות בשעת ההרכבה לא בטלה.

22. מלשון "סוגה בשושנים" (שה"ש ז) — גדורה בשושנים. רש"י

הגמרא] שרק באופן שהנטיעה של אחד וההרכבה של השני, חוזרים מעורכי המלחמה לחלל. אבל אם הכרם של שני שותפין שהנטיעות הם של שניהם, אין חזרין עליו מערכי המלחמה,

ומתמה: ומאי שנא נטיעה של שותפים החייבת בחילול, שאין השותפין חוזרים מהמלחמה, מהמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה והשאיר אשה בלא ילדים החייבת ביבום, שמבואר בברייתא לקמן (מד, א) דכולן חוזרין, מפני שהיא שומרת יבם לכל האחים.

ומתצינן: התם ביבמה, כל האחים חוזרים מהמלחמה, לפי שכל אחד ואחד מהאחים, קרינא ביה אשתו, דשמא לאתו אח תתיבם,

מה שאין כן הכא בנטיעה של שותפין, לכל אחד ואחד מהשותפין לא קרינא ביה כרמו המיוחד לו, שהרי אין בנטיעה אפילו גפן אחד שאין לשניהם חלק בה⁽²⁴⁾.

רב נחמן בר יצחק אמר: מה שכתוב במשנה שמרכיב ומבריך חוזר מהמלחמה בשביל חילול הרכבתו והברכתו, מדובר במבריך ענף של אילן בירק, שיש בזה גם הברכה וגם הרכבה על ידי שכופף הזמורה בירק והרכיבו בו,

ובאופן זה רק הענף המורכב חייב בחילול, ולא הירק, ובזה חידשה המשנה שחוזר משום חילול ההרכבה וההברכה חוזר,

ומעמיד רב נחמן בר יצחק את המשנה לפי

לכן דין הילדה שמרכיבים בה, שחייבת בערלה,

ואפילו שעדיין לא חזר בו ממחשבתו לגדל את הנטיעה עצמה לפירות, מכל מקום הענף שהרכיב, עומדת לאכילה,

ומועלת מחשבתו, כמו שהיא מועלת לענין הנטיעה עצמה, אפילו שבשעת הנטיעה לא נטעה לשם כך.

מידי דהוה [כמו שהדין] באילנות שעלו מאיליהן, החייבים בערלה אף שלא ניטעו בכוונה לשם פירות.

דתנן: אילנות פרי שעלו מאיליהן, אף על פי שלא נטעם בעצמו — חייבין בערלה.

ומקשינן: מדוע היינו צריכים להעמיד את האופן שחוזר בשביל חילול ההרכבה, באופן דחוק, שנטע את הנטיעה עצמה לסייג ולקורות,

והרי אפשר להעמיד בנוטע לאכילה, ומה שקשה, שבאופן זה צריך כבר לחזור בשביל חילול הנטיעה עצמה, ולקמה [אפשר להעמיד] בכרם של שני שותפין, שאחד מהם הרכיב ענף שלו בנטיעה של חברו, בשביל שיהיו פירות הענף שלו.

דבאופן זה, האי דר אדידיה בעל הנטיעה חוזר בשביל חילול נטיעתו, והאי דר אדידיה ובעל ההרכבה, חוזר בשביל חילול הרכבתו.

אמר רב פפא: זאת אומרת [משמע מקושית

24. בירושלמי בפרקין (ה"ו) משמע שהוא הדין בבית של שני שותפין שאין חזרין עליו

שאינו נכלל בכלל נוטע כרם, משום שלומד "כרם" כמשמעו.

הכא נמי סובר גם לגבי מברין ומרכיב, שממעטם מ"נטע" שסובר שהכוונה כמשמעו⁽²⁵⁾, שרק נוטע אין — חוזר מהמלחמה כדי לחלל את כרמו, אבל מברין ומרכיב לא חוזר.

כיון שהובאו דברים שאמר רבי יוחנן משמו של רבי אלעזר בן יעקב, מביאה הגמרא עוד מימרות שמסר רבי יוחנן משמו:

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: גפן ילדה שהיא נמוכה, ולעולם תהיה פחותה מטפח,

גזרו חכמים שחייבת בערלה כל שנותיה, אפילו לאחר שנות הערלה,

משום דמתחזיא [שנראית] כבת שתא [כבת שנה], ואם יתירוה באכילה יבואו לאכול גם פירות ערלה ממש.

והני מילי שחייבת בערלה כל שנותיה, רק בכרם קטן ביותר, שעשוי שתיים כנגד שתיים

התנא שמתיר להרכיב מין בשאינו מינו, שאם לא כן, הרי זה הרכבת איסור ונתמעט מ"ולא חיללו" פרט להרכבת איסור שאינו חוזר.

ומי הוא התנא שסובר שמותר להרכיב מין בשאינו מינו

האי תנא הוא,

דתניא: המברין אילן בירק,

רבן שמעון בן גמליאל מתיר

משום רבי יהודה בן גמרא איש כפר עכו וחכמים אוסרין.

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: לתרין את הסתירה שבין משנתנו שכוללת מברין ומרכיב בין החוזרים מעורכי המלחמה, לבין הברייתא שממעטת מברין ומרכיב מ"ולא חיללו", שהא מני הברייתא, רבי אליעזר בן יעקב היא.

וכי לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם, למעט נוטע חמש אילנות משאר עצי פרי,

25. הריב"ש בתשובה (רפ"ג) הקשה וז"ל: ומיהו, קשיא לי לפום הך אוקימתא דאי רבי אליעזר בן יעקב היא, היכי ממעט להו מ"ולא חיללו", הא מלישנא ד"נטע" נפקא וכו' ואפשר לומר, דאף על גב דאית ליה לרבי אליעזר בן יעקב: "כרם" — כמשמעו, לא הוה אמר "נטע" — כמשמעו, ואפילו הברכה והרכבה הוה בכלל נטיעה, אי לאו משום "וחיללו", אבל מיעוטא "דחיללו" מגלי לך, ד"נטע" — דוקא, כי היכי ד"כרם" — דוקא. עכ"ל.

מהמלחמה, היות ואין כל אחד ואחד ראוי לישב בו לבדו, שלכולם יש חלק בו. אבל הבאר שבע כתב שבית של שני שותפין חוזרין עליו, כיון שמסתמא יש לכל אחד מקום מיוחד להשתמש שם ושפיר קרינא ביה "ביתו", אבל כתב שבירושלמי יש דעות חלוקות בזה. ובכסף משנה (פ"ז מהלכות מלכים ה"ו ד"ה ומ"ש) פירש כהבאר שבע ולא הביא דברי הירושלמי, והלחם משנה תמה עליו מהירושלמי הנ"ל.

ואחת יוצאה זנב⁽²⁶⁾,

אבל אם יש כרם שלם של נטיעות נמוכות קומה,

כוליה כרם קלא אית ליה [לכרם שלם יש קול], והכל אומרים כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים, ולאחר שעברו שנות הערלה, יודעים הכל שהיא זקינה.

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע שאסור לקרות קריאת שמע בתוך ארבע אמותיו,

דכתיב: (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" שכיון שהמת אינו יכול לקיים מצוות הרי זה שמקיים מצווה לידו נחשב כלועג לו⁽²⁷⁾.

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי

אליעזר בן יעקב: חורגתא [בת אשתו, מבעלה הקודם] שהגדילה בין האחין [שגדלה יחד עם בניו] מאשה אחרת,

אף על פי שאינה אסורה להם מן הדין משום אחות, שהרי אינה אחותם,

מכל מקום אסורה לינשא לאותם אחיו, משום דמתחזיא [שנראית] כי אחתייהו [כאחותם], שמי שאינו מכיר בה, ורואה אותה שגדלה עם בני האב, סבור שהיא אחותם, ואומר שאח נושא את אחותו.

ודוחה הגמרא: ולא היא, אין ההלכה כן, כי קלא אית ליה למילתא [יש קול לדבר] ונודע לרבים שאינם אח ואחות, ואין מקום לחשוש⁽²⁸⁾.

כתוב בתורה "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך"

26. רש"י פירש שהטעם שנקט "שתים כנגד שתים וכו'", משום שבכך הוי כרם, וסובר כמאן דאמר בברכות (לה, א) שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם.

אבל המאירי כתב וז"ל: ילדה שהיא פחותה מטפח וכו' חייבת בערלה כל שנותרה וכו' ודוקא גפן אחת או אפילו היה שם כרם עליהן כל שאינה אלא כרם מצומצם, רוצה לומר שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב וכו' עכ"ל, משמע שפירש שמדובר כאן אפילו בגפן אחת ודלא כרש"י.

27. בברכות (יח, א) איתא: לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו, והגמרא מעמידה שם שמדובר בתוך ד' אמות כדאמר רבי אליעזר בן יעקב בסוגיין שמת

תופס ארבע אמות לקריאת שמע. ונמצא שמה שאמר רבי אליעזר בן יעקב בסוגיין "קריאת שמע" הוא לאו דווקא והוא הדין לשאר דברי מצוה כגון תפילין ותלמוד תורה.

28. הגמרא ביבמות מתירה גם להתחתן עם אשת חמיו ואשת חורגו, אבל הירושלמי (פ"ב ה"ד) החמיר שאסור לישא מפני מראית העין, ואמר רבי חנינא בריה דרב אבהו, שיכולים לינשא במקום שאין מכירין אותם שהם חורגים, ואין שם מראית העין, ואחרי שנשאה בהיתר אינו חייב להוציאה.

וכתבו התוספות ביבמות (כא, א ד"ה ומותר) מעשה בפרובינציא באחד שהיה טבוח טבוח ויינו מזוג לישא אשת חמיו ואפסדיה ר"ת לסעודתיה, ואף על פי שהגמרא שלנו התירה להם להנשא, שמא אחר כך אסרום, ומיהו בפרק

עניים, משום שסבורים האנשים שמפירות שדהו עשה גורן זו.

אמר עולא: לא אמרן [לא נאמר הלכה זו] **אלא** כשעשה גורן זו **בשדה**, שאין כולם יודעים שהביאם מעט מעט, וסבורים שגדל שם.

אבל כשעשה העני את הגורן **בעיר, קלא** **אית ליה למלתא** [יש קול לדבר] שהביאם מעט מעט, ויודעים שהגורן הוא ממתנות עניים הפטור ממעשרות.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: גפן ילדה הפחותה בגובהה **מטפה, אינה מקדשת** [אינה אוסרת] את **הזרעים** הסמוכים לה משום כלאי הכרם,

דורש הספרי מפסוק זה, שדווקא בדבר שאין לו ללוי חלק ונחלה בו, בה הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו,

יצאו — לקט, שכחה ופאה, שיש לו חלק ונחלה עמך, שהם מופקרים אף לעניים לוויים כשאר עניי ישראל. שבהם אינו נוטל מעשר ראשון.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: לקט שכחה ופאה שאסף אותם העני וכינס הרבה ביחד **ועשאן כרי בגורן,**

דינם — **שחוקבעו למעשר** מדרבנן, וצריכים להפריש מהם מעשרות למרות שכרגיל אין מפרישים מעשרות ממתנות

בין אחים חורגים שבסוגייתנו לבין אשת חמיו שבסוגיא שם, דשמא רק בסוגייתנו בחורגת שגדלה בין האחים יש קול ואין לחוש למראית העין, מה שאין כן באשת חמיו שאין קול ויש לחוש למראית העין, וכתב שכך מסתבר. (וצריך עיון מהרא"ש בתוספותיו בסוגיין, שהביא את הירושלמי, וכתב שבשמעתין מוכח שלא חוששים למראית העין, ולא חילק בין סוגייתנו לאשת חמיו).

ובתשובות חתם סופר (אהע"ז ח"ב סי' קכ"ח) העיר בזה מדוע באחות חורגת יש קול ובאשת חמיו אין קול, וכתב לחלק שאצל חורגין ניכר לכל במעט עיון שאינם אוהבים זה את זה כאהבת אחים ממש, והטבע לא ישתנה לעולם, ובוה ידוע שאינה אחוה ממש, מה שאין כן אשת חמיו שחייבת לכבד את אשת אביה, ואפילו לאחר מות אביה נכון לכבדה כמבואר ביו"ד (סי' ר"מ סעיף כ"א), ומשום הכי מתחזי ככיבוד אם יש לחוש יותר לתקלה, עיי"ש.

משוח מלחמה (בסוגיין) מוכח שלא חששו למראית העין, משום שקלא אית ליה. (על מה שאפסדיה ר"ת לסעודתיה, עיין בב"ח אהע"ז ט"ו ד"ה שני חורגים, שכתב: דיש שכתבו שעשה סעודה לקדשה ואפסדיה לסעודתא, ויש שכתבו שכבר קידשה ועשה סעודה לישאנה ואפסיד לסעודתיה והוצרכו לתת גט, ובריטב"א ביבמות שם כתב להדיא שצוה ר"ת לגרשה והפסיד הסעודה.)

ועיין בפסקי תוספות שם (אות כ"ו) שנוטה להחמיר כדברי הירושלמי. והמאירי בסוגיין הביא הלכות גדולות שפסק לאסור כדברי הירושלמי, וכתב עליו: ומכל מקום יראה לפסוק כתלמוד שלנו, ואין לחוש לירושלמי במקום בבל, וסומכים על זה שיש לדבר קול ומתירין, ואף אשת חמיו יש לה קול שלא היתה חמותו. וכן כתבו הרשב"א והרמב"ן ביבמות שם, וכן נראה להם בדעת הרי"ף.

אבל הרא"ש ביבמות (פ"ב סי' א') כתב לחלק

כיון שכל האיסור בשאר זרעים (חוץ מקנבוס ולוף) הוא מדרבנן, ובכרם כזו שהיא נמוכה, לא גזרו רבנן על שאר זרעים לאוסרם.

והני מילי [ודברים אלו] אמורים דווקא בכרם קטן ביותר, שעשוי **שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב**,

אבל אם יש **כולי כרם** [כרם שלם] של נטיעות נמוכות קומה,

מקדיש [הכרם אוסר את הזרעים], שהיות והיא חשובה גזרו עליה רבנן שתאסור את הזרעים⁽²⁹⁾.

סדר בנין הקברות מבואר בבבא בתרא (ק), היו עושים מערות גדולות ומקורות של שש אמות על שש אמות, והיו חופרים כוכין עמוקים באורך המת לתוך כותלי המערה סביב כל הכתלים, ושם היו טומנים את המתים, ובשטח שמחוץ לפתח המערה היו מנמיכים את פני הקרקע, ואותו שטח היה נקרא חצר המערה.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: מת תופס ארבע אמות לטומאה, שגזרו חכמים שכל הנמצא בתוך ארבע אמות סמוך למת יהיה טמא, בכדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב אליו ממש, ויש לחשוש שמא בלא לשים לב יאהילו ידיהם עליו וייטמאו בלא שיהיו מודעים לכך.

ותנא תונא [וכן שנה התנא] שלנו במשנה הנשנית במסכת טהרות (אהלות פט"ו מ"ח): **חצר הקבר שלפני המערה, העומד בתוכה**

טהור, אפילו אם המרחק בינו לבין המת הטמון במערה הוא פחות מארבע אמות.

שלא גזרו חכמים שהמתים שבתוך המערה יטמאו בשטח שמחוץ למערה אפילו בקירוב ד' אמות, כיון שהמערה חלוקה מהחצר, ומחיצותיה ניכרות,

ורק במת המוטל באויר וכגון למעלה אצל גג המערה גזרו רבנן שמטמא ארבע אמות, כדי להרחיק את האדם מלהאחיל על הטומאה, אבל במערה יש היכר.

והוא שיהו בה בחצר הקבר ארבע אמות על ארבע אמות, שרק באופן זה החצר חשובה, ונחשבת כמקום נפרד ממערת הקבר, והעומד בתוכה טהור,

אבל אם היא פחותה מזה, היא בטלה אצל המערה ולא נחשבת להיות מקום לעצמה.

דברי בית שמאי,

בית הלל אומרים: די שיהיו בה **ארבעה טפחים**, שבכך כבר נחשבת החצר למקום חשוב ונפרד ממערת הקבר.

אבל **במה דברים אמורים** שדי שיהיו בה ארבעה טפחים, דווקא באופן שפתחה של החצר **מלמעלה** שאין מדרון עם מדרגות לרדת אל החצר, אלא קופצים לתוכה מלמעלה, וכשעולים מתוכה מטפס ויוצא, ובאופן זה יש פחות חשש שיאהיל על המת,

אבל אם פתחה מן הצד שיש מדרון לרדת אל החצר, **דברי הכל** שצריך שיהיה בה

29. פירש הרדב"ז (בפ"ו מהלכות כלאים ה"ד) שלא אמרו חכמים ששתיים כנגד שתיים ואחת